

Sofija Živković

CYBER ROMAN

(Aleksandar Novaković: *Glečer*, Dereta, Beograd, 2007)

Glečer Aleksandra Novakovića jeste delo autokvalifikovano kao „roman“, sa popriličnim brojem vickastih upadica i deskripcija, i očevidnim karakterom sinopsisa. Poznato je da su mnogi romani ekranizovani, odnosno pretočeni u dramske scenarije, ali obrnuta transformacija, čini se, retko biva uspešno izvedena. Meša Selimović je na račun ekranizovanja *Derviša i smrti* primetio da je „uzeto najgore iz toga dela – fabula“, a indikativna bi mogla da bude i Tolstojeva izjava povodom nepreporučljivosti romana: „Ako bih hteo da kažem rečima sve što sam imao u vidu da izrazim romanom, onda bih morao da napišem isti onaj roman koji sam ranije napisao“. Sinopsis i dramski izraz ne poseduju istovrsnu koherentnost kao roman, i upravo u toj razlici leži problem pretakanja sinopsisa u roman, tačnije, pokušaj da se to učini.

Na adresi www.mojblog.hr otvoren je post o *Glečeru*, sa vrlo uverljivim komentarama postavljачa. On navodi da se radi o romanu koji predstavlja „napola uspeli portret sveopšte oskudice u vremenu izobilja“ i da Novaković „ne uspeva da poentira dubljim, katarzičnijim uvidima u srce tematike, neophodnih za sticanje naklonosti kod zahtevnijih čitalaca. Čini se da je ta odluka plod piščeve namere da dopre do šire publike“. Poslužićemo se blogom kao predloškom za dalju argumentaciju, ali spomenućemo i prikaz Vladimira Arsenića u listu „Danas“ (15-16. mart 2008), pod naslovom „Na tankom ledu stereotipa“, u kome je kritičar povodom *Glečera* istakao da je tu „vezivno tkivo pripovedanja, bez kojeg nema do brog romana (...) ostalo tanko, bezbojno, mlako, a samim tim izostala je i šira kontekstualizacija“, okarakterisavši ovu knjigu kao „ljubić“, sa čime se moramo složiti. *Glečer* uistinu jeste ljubić, i to „srbijanski“, smatra Arsenić, pominjući nacionalne, seksualne i druge stereotipe koje autor ugrađuje u svoj tekst. No, kako se svi ti nedostaci ogledaju u samom romanu?

Možda bismo mogli da opravdamo autora rekavši da nije nužno izneti radnju, i da je, sem *actuenta*, poznat i koncept *personnage* junaka. No, uspeli *personnage* likovi zahtevaju nekakav dublji idejni izgovor i impuls, a Novakovićevi kvazi-*personnage* junaci uopšte nisu eksponenti idejnih procesa, kontemplacije ili nijansiranog doživljavanja. *Personnage* koji autor *Glečera* nudi, naprosto predstavljaju slučajan spoj prolaznika, koji se čak ni u toj uličnoj nasumičnosti ne uklapaju u književne standarde. Brojni dijalozni kao da se direktno preuzeti iz štancerskog korpusa diplomiranih dramaturga-zanatlija, neutralno su asimilovani sa štivom koje je, sa estetičkog stanovišta, vrlo monotono pripovedano. Pokušaj književnog šoka vidan je, čini se, u isticanju vulgarne leksike i svojevrsnom kičastom lascivnom tonu. Iako postmoderna izmiruje populističku i elitističku književnu potrebu, nudeći igrivu ambivalentnost tumačenja, svaki pažljiviji čitalac lako će uvideti da u *Glečeru* ta vrsta sinteze izostaje. U pitanju je, jednostavno, glečer književnog izraza i tematike, pompa masovnog nauštrb estetički prefinjenije naracije.

Vladimir, glavni junak ove sajber rukoveti, tipski je eksponent sapunskog domašaja. Od besposlenog dramaturga, on postaje direktor firme i mašta o materijalnim stvarima, o lepoj ženi i „deci bakarne kose“, vozeći se tramvajem. U samom početku romana javlja se humoreskna živahnost, ali samo na planu izraza. Sadržina, međutim, odiše neumitnim mirisom lokalnog. Pojavljuju se sporedni likovi „Republika Predgrađe“ ili „Kraljevina Centar“, ljudi koji „u treger majicama peku paprike i razgovaraju o frikovima iz kraja“. Motivski gledano, oni bi možda i mogli biti funkcionalni detalji, no tek su pobrojani inventar koji ne doprinosi estetskoj slici.

Drugi problem je i vrsta sentencioznosti kojom je Novakovićev stil prožet. Iako sentencijalnost, sama po sebi, može biti vrlo funkcionalna (neretko su motivisane sentence ono što se najbolje upamti iz dela), kod Novakovića se, pre nego o sentencama, može govoriti o aforizmima („Uvek je bio lenj, samo je za razliku od drugih bio mnogo uspešniji u teranju sebe na rad“). Kao zbirka arforizama, s obzirom da je Novaković i aforističar, ova i slične rečenice imale bi čistije okruženje i smisaonu opravdanost, pošto u *Glečeru* ne doprinose bitnije funkcionalnoj perspektivi teksta, štaviše, pojavljuju kao čist hir. Takođe, primetna je i doza jeftinog publicističkog stila – „čija ovca, njegova i livada“ – što je komentator na koricama knjige možda prepoznao kao „šarmantni urbani humor“ autora.

Vladimirov status dramskog pisca i intelektualca nigde nije osobeno oličen, kroz čitav tekst on se provlači tek kao ideja i predrasuda, nametljivo se nadovezujući na njegovo trenutno zaposlenje u marketinškoj službi, na njegovu otužnu potenciju koja ne može od jedne očigledno erotomanične devojke da izmami odnos kakav bi želeo, pa on zato radije pristaje na cyber sex chat. Mnogo uspejli je lik Sare, dotične žene s tajnom iz filma noir-a, što je donekle i očekivano, budući da je naslov romana, u stvari, nadimak koji joj Vladimir daje zbog njene frigidne ljubavi prema njemu („U njenom držanju i pored neformalne atmosfere ima nečeg svečanog, kao da je prvosveštenica davno zabranjenog i zaboravljenog kulta noći. Ponekad zamišlja Vladimira kao Svetog Sebastijana, izbodenog strelama od strane horde varvara koju vodi ona, Sara, prvosveštenica noći“). No, posmatrano u celini, likovi nemaju osobina, što je jedan vrlo upečatljiv detalj u karakterizaciji, ili te osobine nisu valjano prikazane. Oni su svi površna, plošna antropomorfna bića koja razgovaraju, reklo bi se zato i razmišljaju, ali je njihov estetički kapacitet uzan. Nema direktnog uvida u postupke, već se sve svodi na opise.

Stilistike ima, neizbežna je, makar bila ogolela i aforistična, ili novinarski živahna i sinopsijska, dok je naratologija gotovo sasvim zakržljala. Narativno, Novaković komponuje fabulu pobranjem, slaganjem scena na scenu, ali ono što je najvažnije u tom nesnalazanju u svetu naracije jeste to što je ovo očito roman radnje, a ne kontemplacije. No, iako je zamišljen kao roman radnje, u *Glečeru* se ne događa ništa! Dakle, pisac navodi čitaoca da očekuje radnju, ali izneverava njegova očekivanja, tako da na kraju ne dobijamo ni radnju ni kontemplaciju. Konfeksijska svest isuviše ophrvava stilsku sliku teksta i lišava je gotovo poetske funkcije jezika. U čuvenoj *Semantici* Džona Lajonsa pominje se razlika među pojmovima „bookish“ i „colloquial“; ovde očito, s obzirom da je reč knjiga nameravala biti upotrebljena kao književna knjiga, nailazi na zid kolokvijalnog. Ne kolokvijalnog u smislu upotrebe takve leksike, već upotrebe razgovornog stila u naraciji, koji se meša sa stilom nekakvog traktata. Alternativno i pro-pseudoavangardno, suprotno knjiškom i tendenci-

ozno ka razbijanju „ideala pisanja“, ima svoju nesumnjivu književno-istorijsku ulogu, ali insisitiranje na njenoj daljoj, dekadentnijoj varijanti, na onom književnom u toj književnosti, čini se da je previše pohabano. Originalnije je možda napisati liturgijsku dramu ili roman u stihu. Napisati sinopsis idejno je teže nego dijalogizovati ga; autor *Glečera*, koji je magistar teatrologije to verovatno zna, iako je poklapanje ideje i rada na ideji rezultiralo neskladom. Nema ideje, a ima rada, ili obratno, ima ideje, ali nema rada. Dijalozi koje koristi jesu živi, ne odudaraju svojom svakidašnjom leksikom od naracije. Oni bi u proznoj formi trebalo da imaju ulogu pojašnjavanja ili bližeg određivanja pripovedanog, no u ovom su slučaju tek asimilovani element i ni po čemu ne odudaraju od celokupnog tona dela. Dijaloška elastičnost nije problematična zbog svoje lagodnosti, već zbog celokupne *sieste* romana.

Svaka savremenost ima svoj tematsko-idejni potencijal, ali ona bi valjda trebalo da posluži kao okvir za prikazivanje nečega što je više vanvremeno nego li trenutno, a upravo se tu sukobljavamo sa Novakovićevom namerom. To nije ontologija, nije transcendencija, nije estetski užitak. Ne može se reći ni da je Novaković majstor jezika, pa makar ga upotrebio i na vulgaran i rogobatan način, pre bi se mogao nazvati „žonglerom“, svakako ne bez talenta i ne bez verbalne inteligencije. U *Glečeru* se povremeno ispoljava potencijal za turgescenciju – što nije odlika erotizma, već više pornografije, seksizma – da upotrebimo Arseničev termin. „Dereta“ je 2001. izdala gotovo zaboravljeni roman *Strast* Davida Pijadea, koji je svojevremeno bio zabranjen zbog „pornografije“. Koristimo priliku da povežemo ta dva autora: Novaković je *pornografičniji* i presniji od Pijadea, koji je pisao u doba kada je erotizam u književnosti bio implicitno zabranjen. Isto je važno i za roman *Cambio de piel* (*Menjanje kože*) Karlosa Fuentesesa, koji na mahove sadrži vrlo otvorenu erotiku, ali ne u domenu XXX žanra. Novakovićev pokušaj erotizovanja u tekstu potpuno je nedefinisan. Stiče se utisak kao da ti motivi nemaju ni dovoljno naturalističku, ni dovoljno suptilnu ulogu, a nisu ni satirički intonirani, za razliku od, recimo, *Leposave* Pavla Čosića. *Glečer*, dakle, nije satira, a verovatno bi bio uspeli da je tako. Ozbiljan ton i namera, sa šaljivim kontratemptom, ume da zaliči na tragikomediju del arte, posebno u delovima gde preovladava komedijaški humor, kao na primer u podsmevanju „dijalekatskom govoru“ inspektora sa imenom „na narodnu“, Milisavom Kešovićem. Novakovićev debitantski pokušaj ne čini se potpuno zaokružen.

Originalna i nadasve zanimljiva priča, kako stoji na koricama, nudi još jednu zapitanost: o estetskoj kategoriji zanimljivog. Je li zanimljivo, zapravo, isto što i prijatno, u ovom slučaju? O prijatnom znamo da je estetski nečisto. Prijatno u smislu pitkog, kratkog daha, komercijalnog; pa makar tema bila tako „teška“ kao što je alijenacija ljubavnog para u 21. veku. Ili je, umesto zaključka, potrebno konstatovati pad romana kao žanra u srpskoj, ili kako Vladimir Arsenić kaže, *srbijanskoj* književnosti?